

Naš stanovsko-gospodarski problem.

Potreba bo več gospodarske vzgoje in propagande med učiteljskim. — Število naših gospodarskih zadrug ni majhno. — Učitelji naj pristopajo v večji meri k stanovskim zadrugam. — Zavedajmo se moči močne gospodarske organizacije.

Referat Antona Hrena na letošnji banovinski skupščini.

Stanovska organizacija slovenskega učiteljstva je na zelo visoki stopnji. Tako visoke stopnje ni doseglo niti srbsko, še manj pa hrvatsko učiteljstvo. Zlasti, odkar se je preje na dva tabora razcepljeno slovensko učiteljstvo združilo v eno samo močno fa-
lango, je naša stanovska organizacija pridobila na ugledu in moči ne samo pri drugih stanovih, ampak — kar je še več vredno — med vsem jugoslovanskim učiteljstvom. Za karakterizacijo visokega nivoja čiste stanovske zavednosti slovenskega učiteljstva naj omenim, da je imelo toliko etične sile in morale sebi, da je v dobi najhujših politično strankarskih bojev iztrgalo svojo stanovsko organizacijo iz teh škodljivih vplivov in jo postavilo docela na stanovsko strokovno podlago. Razvoj poznejših dogodkov je pokazal, da je slovensko učiteljstvo že takrat krenilo v tem pogledu na edino pravo pot. — Dasi smo najmanjši po številu, vendar smo po idejah, po delu in vztrajnosti za uresničenje teh idej prvi med vsem jugoslovanskim učiteljstvom. — To so nam Slovencem že čisto odkrito priznali naši srbski in hrvatski tovariši kakor tudi visoki predstavniki naše uprave. — Saj je ravno slovensko učiteljstvo s svojim jasnim pogledom na različne probleme bodisi glede šolstva, bodisi glede stanovske organizacije kot take, mnogo doprineslo, da so se še kolikor toliko pozitivno rešili v teh težkih časih in razmerah. Z mirno vestjo lahko trdimo, da bi bila vsa ta vprašanja deloma še danes neresena, ali pa bi bila rešena na mnogo manj zadovoljiv način, ako bi ne bilo pri njih sodelovalo v tako odlični meri ravno slovensko učiteljstvo po svojih predstavnikih.

Tako visoko stopnjo razvoja svoje stanovske organizacije pa je doseglo slovensko učiteljstvo le v idejnem oziru. Docela drugačna in mnogo manj zadovoljiva pa je njena gospodarska stran.

Dasi tudi v tem pogledu ni držalo slovensko učiteljstvo križem rok in se je ustvarilo tekom časa marsikaj — morda celo preveč — vendar ne more priti na zeleno vejo, do pravega razmaha in do tistega ugleda in moči, katerega daje vsakemu posamezniku kakor tudi celemu stanu močna gospodarska pozicija. In vendar se tudi v tem oziru mnogi posamezniki, kakor tudi nekatera naša društva, trudijo. Pa vključ temu ni pravega uspeha tako, da moramo še danes prav resno razmišljati o stanovskem gospodarskem problemu slovenskega učiteljstva in zastaviti vse svoje sile, da ta problem, katerega tu pa tam omenjamo le mimogrede, rešimo.

Kje so vzroki, da v tem oziru kljub poznani in priznani žilavosti in vztrajnosti slovenskega učiteljstva ne pridemo naprej, oziroma vsaj ne napredujemo tako, kakor bi bilo pričakovati pri znanih vrlinah našega članstva?

1. Naše članstvo nima prave gospodarske vzgoje. Zato se tudi ne more zavedati v polnem obsegu besede velikanskega pomena trdnega gospodarskega temelja, ki je in ostane absoluten predpogoj za vsako uspešno idejno borbo. Če se pa tega dejstva ne zaveda v polnem pomenu besede, je docela naravno, da se pri stanovsko gospodarskih ustanovah ne udeležuje v tistem obsegu in s tisto vnemo, ki sta potrebna, da bi prišle naše stanovsko gospodarske institucije do onega razmaha in do tiste veljave in moči, ki dejansko odgovarja razmeroma velikemu številu članstva in pravemu sorazmerju naši stanovski idejni borbi ter gospodarski in socialni potrebi stanu.

V tem je prvi in glavni vzrok, pri katerem bomo morali postaviti najmočnejši vzvod, ako hočemo sedanje v tem oziru ne-povoljne razmere izboljšati.

Res je, da imamo v naših vrstah precej dobrih privatnih gospodarjev, nekaj celo vzornih družstvenih in združnih delavcev. A ti gospodarski talenti so delali že od nekdaj deloma zase, še več pa za druge, ker jih nismo znali pritegniti ob pravem času na prava mesta, kjer bi bili lahko svoj gospodarski talent še bolj izpopolnili in razvili ter svoje sile in zmoglosti posvetili našim stanovsko-gospodarskim ustanovam, ki so bile in so deloma še danes ravno zbog tega upravljane nestrokovnjaško.

Seveda korenini tudi ta vzrok v preteklosti našega stanu. Masa slovenskega učiteljstva je bila od nekdaj prepojena z idealizmom, ki jo je kakor bič gonil, da se je pehal na trošila % svoje energije za idejnimi cilji, pri tem pa izgubljal smisel za realnost. V kolikor pa je bil ta pogon v nas samih še premajhen in preslaboten, so pa še pripomogli razni drugi, politično strankarski, kulturni in gospodarski faktorji, da učiteljstvo ni prišlo do oddiha in notranje zavesti o važnosti lastnega stanovsko-gospodarskega dela.

Tako je bilo v preteklosti in danes tudi ni mnogo bolje v tem pogledu. In tudi še danes lahko trdimo docela upravičeno, da žrtvuje naše učiteljstvo % svojega prostega časa, svojih duševnih in fizičnih sil, pa tudi svojih materialnih izdatkov v prid drugim in morda le dobro desetino svojim skupnim stanovskim interesom, pa še med temi najmanj gospodarskim.

Iz vsega tega sledi, da nosijo vse naše gospodarske ustanove več ali manj že danes

pečat malih razmer, v katerih smo rasti in ki so bile kolikor toliko morda še na mestu v preteklosti, ki pa danes nikakor več ne odgovarjajo današnjim življenjskim razmeram in potrebam tako velike in močne idejne stanovske organizacije kakor je naša.

Pa da vidimo na konkretnih primerih! 1. Naše največje gospodarsko podjetje je gotovo Učiteljska tiskarna, ki predstavlja milijonsko premoženje in je preokročila ravno te dni svoj četrstoletni obstoj. S pomočjo in podpiranjem učiteljstva se je zlasti v povojnih letih nepričakovano razmahnila in povzpela na odlično mesto. Ona sama bi bila že lahko postavila oba Učiteljska doma v Ljubljani in v Mariboru. Čez 3000 znaša število slovenskega učiteljstva. Tiskarna pa ima nad 200 združnikov; to je reci in piši 5%! Med nami ne more biti nobenega zavednega učitelja(ice), ki bi mogel trditi, da je to razmerje — zdravo in pravilno. Zakaj moč vsake zadruge, ki jo predstavlja na zunaj, je v številu združnih članov. Čim več jih ima, tem večji je ne samo njen kredit, ampak — kar je pri bližnjih zavodih še važnejše — tem večji je njen krog onih, ki so zainteresirani na tem, da zadruge prospera in se razveta — Naravna posledica je dejstvo, da je v naših vrstah še mnogo učiteljev(ice), ki ne podpirajo s svojimi naročili lastne zadruge, katere je poklicana delati v prid našemu stanu, oziroma njegovim gospodarskim in socialnim ustanovam.

2. Še starejša učiteljska gospodarska institucija je Hranilnica in posojilnica učiteljskega konvikta v Ljubljani, ki ima namen pomagati učiteljstvu, ko sam zaide v denarne težkote, s primernimi in lahko vračljivimi posojili ter s čistim dobičkom omogočiti Učiteljski dom v Ljubljani. Ta zavod je potreben reorganizacije. Premajhen del učiteljstva se zateka v sili in potrebi tja. Velika večina naših ljudi še danes lazi ob takih prilikah okrog drugih denarnih zavodov in njegovih mogotev, kar ni v skladu z ugledom in častjo našega stanu. Kako težka in čisto skrajno ponižujoča so taka pota, to more razumeti le tisti, kateri jih je že skušal na lastni koži. In takih ni malo med nami! Poleg vsega tega moramo imeti pred očmi, da zapademo na tak način v gospodarsko odvisnost, moramo upoštevati, da s tem krepimo gospodarsko moč drugih, ne pa svoje.

Slovensko učiteljstvo nima v svojih vrstah Krezov. To je docela naravno in umljivo za vsakega, kdor pozna njegove razmere v preteklosti in sedanjosti. A gotovo je tudi, da je med nami lepo število takih, ki so imeli priliko, da so si na ta ali oni način nekaj prihranili. In ti mali prihranki znesejo še danes gotovo prav čedno vsoto — seveda če bi z njo razpolagal en sam zavod. A kje so? Razmetani po vseh mogotih drugih — nam tujih — zavodih, da množijo gospodarsko moč in krepijo moralno silo drugih — ne pa naše. In tako imamo danes svojevrsten učiteljski gospodarski stanovski anahronizem. Na eni strani nalagamo prihranke drugod, na drugi strani pa si mi in naša podjetja izposojujemo kapital od drugih, dasi imamo svojo lastno stanovsko hranilnico in posojilnico.

Jedro temu nerazveseljenemu in nezdružnemu pojavu pa je zopet v pomanjkljivosti gospodarske vzgoje našega članstva na eni strani, na drugi pa, v ustroju naših stanovskih denarnih zavodov.

3. Drugi naš gospodarski zavod, ki se menda tudi že bliža prelepemu jubileju svojega obstanka je Učiteljska gospodarska zadruha v Celju. Večina slovenskega učiteljstva niti ne ve, da ta zavod sploh obstoja.

4. Na tem mestu moramo omeniti še »Učiteljski združilski dom v Rogški Slatinici«, ki obstoja sicer že dokaj časa, a ga tudi premalo pozna učiteljstvo. Nanj se navadno spomnimo le tedaj, kadar je v našem tisku objavljen občni zbor na njegovo kratko poročilo. Kakor tiskarna, tako ima tudi ta zadruha v primeri s celotnim številom slovenskega učiteljstva zelo nizko število članstva, dasi bi v sedanjosti dobi letovišč in oddihov prišel tudi marsikomu izmed naših ljudi prav za okrevanje in odpočitek.

5. Naša navidez odlična gospodarsko-socialna ustanova je Samopomoč, ki ima nad 2000 članov ter ca. 200.000 Din rezervnega fonda in izplačuje posmrtnine sedaj nad 12.000 Din. Kljub tem razveseljivim dejstvom pa sem namenoma napisal, da je le na videz odlična. Osnovna podlaga tej lepi socialni ustanovi sloni na idealizmu in altruizmu članstva.

6. Najmlajša naša gospodarska institucija je Samopomoč za otroke, ki je zgrajena na slični podlagi, kakor prejšnja.

7. Preidem k našima domovima, katere gradimo v Ljubljani že skoraj 40, v Mariboru pa 9 let. V Ljubljani se je dvignil kar v kratkem času moderno razkošno, a vendar svojemu namenu primerno in udobno opremljen Trgovski dom. Še letos se izroči svojem namenu impozantna stavba, ki stane neki 16 milijonov Din. »Dom grafikov«, gradi se stavba »Prosvetnega doma«, da se ne oziramo na starejše in manjše ustanove: raznih poklicev in stanov, ki imajo že svoje strehe. Zakaj slovensko učiteljstvo ne more

priti do svojega doma, dasi je najštevilnejše in ima najstarejšo in najvzornejšo svojo idejno stanovsko organizacijo in dasi ima svoje domove že hrvatsko in srbsko učiteljstvo? — Ravno naša domova — posebno še oni v Ljubljani — kažejo vso našo stanovsko gospodarsko mizerijo in dovolj jasno podkrepujeta mojo uvodno trditev, da potrebuje naše članstvo gospodarske vzgoje in smisla ter tvori svoje duševne fizične in gnotne sile v prvi vrsti za druge, ne pa za lasten stan. Jaz pa sem bil in sem še danes mnenja, katero sem ponovno izrazil in ga zopet ponovim na tem mestu:

Ako bi naše učiteljstvo samo za par let upostavilo obratno razmerje, da bi namreč % svojega truda in materialnih žrtv do-prinašalo našima domovima in samo % za druge, pa bi jih lahko že zdavnaj imeli.

O nujni potrebi in važnosti naših domov — obeh v Ljubljani in prav tako v Mariboru — za razvoj in bodočnost našega stanu ne bom razpravljaj na tem mestu. Omenjam le, da večina našega učiteljstva gleda v naših bodočih domovih samo in edino le gospodarsko socialno plat, katerih dobrot bi bili deležni le razmeroma redki posamezniki našega stanu, ki so oblagodarjeni z otroki. — Se mnogo večja od teh pa je moralna plat, na kateri je zainteresiran vsak posameznik našega stanu in je njegova stanovska dolžnost ne samo, da ju upošteva, ampak da ji doprinaša tudi materialne žrtve. Saj dobimo v prav upravljanjih domovih neprecenljiv vpliv na bodočo generacijo našega stanu. Zakaj šola sama ni še nikoli dala vsega, kar človek potrebuje za življenje. Sveta dolžnost vsake generacije je, da pripravlja pot bodočnosti, ki je nadaljevanje sedanosti. In če že abstrahiramo vse druge dobrine in koristi, ki jih morata doprinašati naša domova celemu stanu ter upoštevamo samo to, je že ta tehtna in velika dovolj, da zastavimo vse svoje sile, da pridemo že v doseglednem in čim krajšem času do svojih domov. Saj opažamo vedno bolj, da v življenju ne odločata ali pa zelo redko in še takrat navadno ne v dobrobit — masa in število, ampak tisti redki posamezniki, ki se povzpnejo nad povprečnost in postanejo voditelji množic. Torej ne kvantiteta, ampak kvaliteta stanu. Zato moramo iskati in tudi najti potov, da nudimo posameznim v tej ali oni stroki posebno nadarjenim talentom priliko poglobljenja in primernega razvoja v dotičnih strokah, da zamorejo potem v življenju postati na dotičnem mestu tudi kot učitelji — celi močje. Na ta način se bomo tudi končno rešili našega stanovsko gospodarskega diletantizma, ter izognili napak preteklosti, ki so bile in so še za naš stan — draga šola. — V tem oziru nam lahko služi za vzgled duhovniški stan — s svojimi semenišči.

8. V zvezi z našima domovima je naša UGP, ki je bila ustanovljena v prvi vrsti njima v pomoč, žal pa ni našla v naših vrstah tistega odmeva, kakor smo ga upravičeno pričakovali. Zakaj kljub soglasni želji stanovske organizacije in kljub živahni časopisni in drugi primerni pismeni in ustni reklami, se je do sedaj, torej tekom dveh letnega obstoja komaj posrečilo spraviti število združnikov z nemalim trudom na število 1300, torej niti ne na celo polovico organiziranega učiteljstva, dasi smo soglasno postavili princip, da bodi vsak pripadnik stanovske organizacije obenem tudi združnik UGP in dasi je bil delež določen tako nizko, da ne more prav nikdo imeti izgovora, da ga ne zmore. Še manj povoljna je slika, če omenim, da se UGP poslužuje komaj dobra četrtina učiteljstva vseh šol v Dravski banovini in še pri tej četrtini odpade članov, kateri so samo enkrat do dvakrat poskušali z manjšimi naročili. In vendar bi nam UGP lahko nesla letno prav nič optimistično, ampak docela realno računano vsaj 200.000 Din, kateri znesek bi prišel v dobro v prvi vrsti našima domovima in pa stanovski organizaciji, kakor je to predvideno že v pravilih. — UGP ima v svojih pravilih vzdrževati stalno razstavo vseh učil in učnih pripomočkov. Ta stalna razstava bi morala biti v obeh naših centrih v Ljubljani in v Mariboru. Ta zamisel je ne samo dobra, ampak naravnost krvavo potrebna. UGP bi jo bila sigurno že tudi izvedla, a je morala izvršiti odložiti, ker ni našla v članstvu tistega razumevanja in tiste podpore, kakor bi bilo potrebno. Zakaj gospodarstvo mora imeti trdno gospodarsko podlago. Z zidanjem v oblake ali pa na pesek, se več škoduje nego koristi. Preteklost nas je dovolj poučila o resničnosti tega pravila. Zato se je moralo z izvedbo tega načrta počakati. — Sedaj je UGP otvorila svojo poslovalnico v Ljubljani. In tekom prihodnjega leta namerava uresničiti zamisel stalne razstave, če bo imela dovolj podpore z naročili šolskih potrebščin potem nje. — Vemo in poznamo razne ovire in izgovore glede naročevanja potom UGP in tudi njene pomanjkljivosti ter jih upoštevamo. A glavna ovira je vendar le pomanjkljivost gospodarske vzgoje in zavednosti članstva.

10. + 11. Kolikor toliko spadata k našim stanovsko gospodarskim podjetjem tudi založbi »Slovenska šolska Matica« ter »Mladinska Matica«, oziroma »Naš rod«. Iz nas so izšle, mi jih vzdržujemo, nam služijo, ali bi naj saj služile ne samo moralno, ampak kolikor toliko tudi materialno. In v koliko dosežejo zadnji namen, ki bi moral obstojati, čeprav ni napisan v pravilih, to vemo vsi. Značilno za naziranje našega članstva je dejstvo, da smo na lanski pokrajinski skupščini vodili dolgo in ostro debato, ali se sme le začasno porabiti neki znesek od prebitka Mladinske Matice in »Našega roda« v organizacijske svrhe. In vendar je bil ta prebitek sad našega dela, našega, to je učiteljskega truda in njegove požrtvovalnosti! —

A mi stanovski altruisti in idealisti, stojimo seveda še vedno na stališču, da gremo in delamo ter žrtvujemo svoje duševne in fizične sile in doprinašamo tudi materialne žrtve le in v prvi vrsti samo za druge. Lepo in vzvišeno je to stališče, a za današnje realne čase in razmere ni vedno povsem na mestu.

12. Če omenim na tem mestu v izpopolnjenih slikah našega gospodarskega stanja še Dom učiteljic v Ljubljani, ki pravno že obstoja, potem sem omenil vseh 12 institucij. O umestnosti ali neumestnosti te ustanove v sedanjem času in razmerah ne bom razpravljaj. Izražam le željo, da bi naše tovarišice same ne čakale na uresničitev te ustanove toliko časa in imele toliko trpkih izkušenj, kakor čaka n. pr. vse učiteljstvo na uresničitev Učiteljskega doma v Ljubljani.

Ko smo tako premotrili vsaj v glavnih obrisih vse gospodarske in socialne ustanove učiteljstva, moramo preiti na naslednjo ugotovitev:

Slovensko učiteljstvo ima lepo število važnih in tudi potrebnih gospodarskih in socialnih ustanov. Vse te ustanove pa nimajo med seboj organične zveze, ampak delujejo vsaka sama zase, docela ločeno brez vsakih ožjih stikov druga z drugo. Tak organična medsebojna zveza in stiki pa so neobhodno potrebni vsaj dejansko, če tudi morda formalno niso upravičeni. Zakaj vse te ustanove imajo tudi skupen pomen in končno tudi skupen cilj. To je: Gospodarska osamosvojitve in okrepitve celega stanu in s tem ustvaritev prave podlage za uspešno idejno borbo in pridobitev tistega ugleda in upoštevanja našega stanu v javnosti, ki mu gre ne samo po številu, ampak predvsem po delu, ki ga faktično vrši v službi naroda in države.

Poleg pomanjkljive gospodarske vzgoje članstva je iskati ravno v razcepljenosti naših gospodarskih sil in v nedostajanju vsake medsebojne organične zveze že obstoječih gospodarskih in socialnih institucij drugi glavni vzrok, da te stanovsko gospodarske ustanove ne pridejo do prave veljave, še manj pa do onega razmaha, ki bi bil v današnjih razmerah ne samo umesten, ampak naravnost potreben in katerega bi lahko dosegli v očigled velikega števila članstva. Kot gospodarski faktor ne pomenimo danes v javnosti skoraj nič (če izvajamo tiskarno), ker imamo še tisto premoženje, kolikor smo si ga pridobili z muko tekom dolgih let raztreseno po malih edinah.

Iz tega sledi nujna potreba: 1. Gospodarska vzgoja članstva, da se bo zavedalo v polni meri velike važnosti skupnih gospodarskih ustanov za razvoj in napredek našega stanu.

2. Reorganizacijo naših sedanjih stanovsko gospodarskih ustanov v tem smislu, da dosežemo med njimi organično zvezo ter stike, ter jih prilagodimo razmeram in potrebam današnjega časa in drugih prilik.

Ni moj namen danes razpravljati o tem, kako naj to dosežemo. Tudi ni to naloga vsakega posameznika, ampak zadeva nas vseh. Zakaj ta vprašanja so življenjska vprašanja celega stanu ter jih je potreba obravnavati z vso pridnostjo. Vsaka prenegljenost in neprevidnost lahko več škoduje nego koristi. Priznati pa moramo, da se teh vprašanj moramo lotiti in jih tudi rešiti. Od rešitve teh vprašanj je odvisna pozicija celega stanu v naši javnosti ne samo sedaj, ampak še bolj v bodočnosti, in sicer v bližnji in daljni bodočnosti. Zato je neizprosna dolžnost sedanje generacije, da zastavi vse svoje sile, da se ti problemi rešijo čimpreje in čim temeljiteje.

Kakor kažejo dogodki zadnjega časa, smo preživeli notranje idejne borbe, ki so trpele vse dolgo vrsto let in dovele do večjih in manjših pretreslajev v naši stanovski organizaciji. Sedaj imamo šolski zakon, dobili smo uradniški zakon, svojo stanovsko organizacijo preosnavljamo ter jo postavljamo na novo upravno trdno podlago, katere bode omogočila nujno in stvarno delo brez večjih pretreslajev in dobrobit celega stanu.

Mislím, da bode ravno ta doba, v katero stopamo sedaj, najbolj pripravna, da izvedemo gospodarsko plat naše stanovske organizacije tako, da bode v korist in čast celega stanu.

Slovensko učiteljstvo je že neštokrat dokazalo, da stoji na višku, kadar gre za dobrobit celega stanu — šole, ki služijo narodu in po njem državi. Dejstva sama pričajo, da je svoj cilj zasledovalo z vso vztrajnostjo in energijo, dokler ga ni doseglo. Zato tudi upravičeno pričakujemo, da se bo lotilo tudi tega vprašanja z vso njemu lastno vnemo, ter ga dovedlo do pravilne rešitve. In ko to dosežemo, takrat se bodo tudi našemu stanu vremena zjasnila, mu lepše zvezde kakor sedaj sijale.

V to pomozi Bog in sreča junaška!

Kdor naroča vse šolske potrebščine potom Učiteljske gospodarske poslovalnice

pomaga Učitelj, domovima v Ljubljani in Mariboru